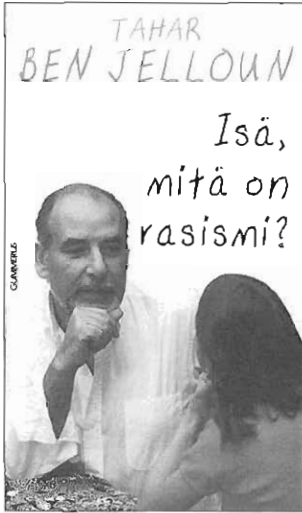

Kirja-arvionteja

Tahar Ben Jelloun: Isä, mitä on rasismi? Gummerus, Jyväskylä 1998. Suomenos Annikki Suni. 61 s.

Lapsi ei syntyessään ole rasisti, vaan hänet behavioristisesti opetetaan pelkäämään vierasta. Epäluuloisuus kuuluu ihmislouktoon. Kasvatuksen avulla lapsi oppii kuitenkin ymmärtämään outoutta ja näkemään moninaisuuden rikkauden. Ranskassa asuva marokkolaisyyntyinen Tahar Ben Jelloun pohtii kirjassaan isän ja 12-vuotiaan tyttären välillä käytävän dialogin avulla suvaitsemattomuuden ydintä juurta jaksaen. Alun perin kirjoittaja todellakin oli vastailut tyttärensä kysymyksiin rasismista. Keskustelun pohjalta hän päätti kirjoittaa kirjan, jonka hänen tyttärensä ja tämän kaksi ystävää koelukivat.

Ben Jelloun lähtee siitä, että lapsi pystyy omaksumaansa uusia asioita ilman menneisyyden rasitteita. Hänen mukaansa lapsi to-

della haluaa ymmärtää. Isän selityksissä rasismi ja sorto konkretisoidaan henkilöiksi ja historiallisiksi tapahtumiksi, mikä kirjan kohderyhmä huomioiden lienee tarkoituksenmukaisinta. Ben Jelloun päätyy Robert Milesin käsitykseen siitä, että rasismi on sairaus – tai kuten tytär asian ilmaisee: ”... rasisti on sikamainen tyyppi”.

Aihepiirin ydinkohdat käyvät hyvin ilmi kirjan sivuilta: mitään väestöryhmää ei voida tuomita yksiselitteisesti rasistiseksi eikä ihminen ole eriarvoinen ihonväriinsä tai kulttuurinsa tähden. ”Kohtelemalla muita arvokkaasti ihminen todistaa kunnioittavansa itseään”, Ben Jelloun toteaa kirjan viimeisessä lauseessa.

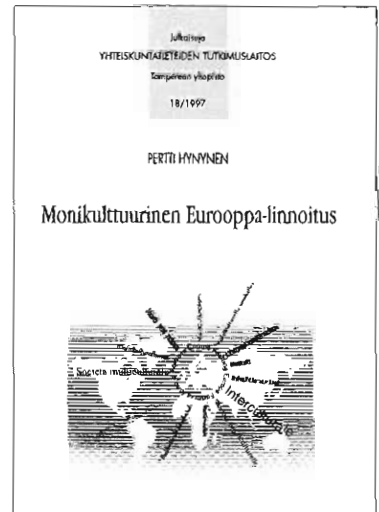
Ben Jelloun opettaa, ettei rotusanaa saisi käyttää ihmisten erilaisuudesta puhuttaessa. Milesinkin mukaan ihmisrotu on kestävä käsite. Rotu kuitenkin jäsentää perustavalla tavalla yhteiskunnan toimintoja. Howard Winant kirjoittaa kirjassaan *Racial Conditions: Politics, Theory, Comparisons* (1994): ”I believe ... that race remains a fundamental organizing principle, a way of knowing and interpreting the social world”. Pienenä ylilyöntinä voidaan pitää väitettä, että rasistilla ei ole huumorintajua. Tätä olisi ehkä voinut perustella laajemmin. Kärjekkyyttä saattaa joutua siitä, että kirjoittaja kuuluu etniseen vähemmistöön.

Kirjan päätössanoja lukiessa tuntuu ikävältä, että rasismia vastaan joutuu taistelemaan jatkuvasti, joka päivä. Ote ei saa koskaan herpaantua. Parempihan olisi, ettei tarvitsisi taistella, mutta sehän on utopiaa. Kehotus tuleekin ottaa lähinnä yleisenä, tosin

kärkevänä ohjeena siitä, mihin lapsen ja aikuisenkin tulee pyrkiä.

Joskus kirjoittaja syyllistyy liialliseen jankuttamiseen, mikä lienee ymmärrettävää uteliaan lapsen ollessa keskustelukumppanina. Dialogimuoto luo kylläkin autenttisuutta. Kirja soveltuu erinomaisesti opetuskäyttöön. Kirjan sisällön ja tyylin avulla edistetään paitsi suvaitsevuuskasvatusta myös oppiaineiden välistä integraatiota. Historialliset ja yhteiskunnalliset käsitteet tulevat tekstin myötä kätevästi tutuiksi. Kuiva, oppikirjamainen ote puuttuu. Entä miten lapset suhtautuvat isällisiin totuuksiin, joihin kirja perustuu? Syntyykö kapinahenki?

Timo Jaakkola

Pertti Hynnen: Monikulttuurinen Eurooppa-linnoitus. Vaelusliikkeiden poliittisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia läntisen Euroopan maissa. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Julkaisuja 18/1997. Tampere 1997, 268 s.

Euroopassa ja muuallakin on 1990-luvulla ilmestynyt suuri joukko kirjallisuutta, jossa on sangen perusteellisesti pohdittu Euroopan kulttuurista pohjaa uudessa integraatiovaiheessa. Euroopalle on haettu kulttuurista identiteettiä, jonka perustalle se voisi rakentaa roolinsa kansainvälisissä suhteissa ja joka antaisi pohjaa myös pidemmälle menevälle poliittiselle integraatiolle. Tähän keskusteluun väistämättä liittyy myös pohdiskelu Euroopan kansalaisuudesta ja sen perusteista. Tätä debattia taas ei voida käydä ilman rajanvetoa ei-eurooppalaiseen Euroopassa ja Euroopan ulkopuolella.

Pertti Hynysen tutkimus liittyy tähän laajaan kirjallisuuteen, mutta omaleimaisella tavalla. Hynynen ilmoittaa esipuheessaan kirjoittavansa siitä, millaisia poliittisia, sosiaalisia ja kulttuurisia seurauksia muuttoliikkeiden kiihtymisestä on läntisen Euroopan maissa. Muuttoliikkeen seurauksena käynnistynyt pohdiskelu monikulttuurisen Euroopan ja Eurooppa-linnoituksen ideaalimallien välillä on motivoinut Hynystä. Hän sanoo pyrkivänsä yhdistämään nämä käsitteet.

Tavoite on kunnianhimoinen, eikä lopullista vastausta tietenkään löydy Hynysen kirjasta. Hynysen tapa hakea synteesiä panee lukijan pohtimaan tätä problematiikkaa. Hänen käyttämänsä lukuksat esimerkit ja kansalaistasolta lähtevä pohdiskelu antavat haastavan näkökulman teemaan. Vanha positivistisi jää kyllä kaipaamaan kirjasta selkeää analyysimallia ellei nyt suorastaan viitekehystä. Olen itse ainakin yhtä huolestunut muuttoliikkeiden ja

ulkomaalaiskysymyksen merkityksestä Euroopan tulevaisuudesta kuin Hynynenkin. Muukalaisviha yhdistyy Euroopassa poliittisiin ääriliikkeisiin ja se on tärkeä osa eurooppalaisten demokratioiden säilymistäistelua lähivuosina. Hynysen analyysistä olisi nyt otettava askel eteenpäin: Euroopan demokratioiden vakauden turvaamiseksi kaivattaisiin hyvin vakavaa ja pitkällekin menevää pohdiskelua myös institutionaalisista ja oikeudellisista kysymyksistä, ennen kuin on liian myöhäistä.

Hynysen on onnistunut välttämään tämän teeman käsittelyyn niin uvasti liittyvät ylilyönnit. Vaikka asiaa lähestytään paljolti tapausten kautta ja maahanmuuttajan näkökulmasta, ei siinä sorruta kaunisteluun ja ihmiskohtaloilla mässäilyyn. Vanha EU-tutkija tosin jää kaipaamaan enemmän terävyyttä ja myös asiapitoisuutta EU-ulottuvuuden esittelyssä. Mutta kirjassa on myös vankkaa analyttistä otetta. Minua miellytti erityisesti luku VII, jossa käsitellään eurooppalaisia vastaanottopolitiikan malleja. Se on kiintoisa yhdistelmä yksityiskohdista tietoa ja omaa tulkintaa.

Minulle kirjan ehkä keskeisin opetus on Hynysen toteamus, että ”mikään maahanmuuttopolitiikka ei ole kestävä, mikäli se ei jatkuvasti pyri selvittämään perustansa ja miten se vastaa oman maan periaatteita ja intressejä” (s. 251). Tämä tuntuu itsestäänselvydeltä, mutta todellisuudessa se on hyvin sensitiivinen asia, jonka käyttäntöön pukeminen on monella tavalla herkkä kysymys. Talouden dynamiikka sanelee tarpeet ja myöskin rajoitteet maahanmuut-

topoliitkalle. Hynynen on varmasti oikeassa sitoessaan muuttoliikettä talouden sykleihin: milloin Euroopassa on koettu tarpeelliseksi houkutella maahanmuuttajia kasvun ja laajenemisen aikana, milloin taas laskun ja taantuman aikana heistä tulee taloudellinen ja poliittinen ongelma. Vastaanottajan intressit muuttuvat ja periaatteetkin niiden mukaan. Monikulttuurisuus ja toleranssi ovat koetuksella.

Toivoisin, että Hynysen jatkaisi tutkimustaan nousemalla kansallisten mallien ja kansallisten ratkaisujen yläpuolelle ja pohdiskelisi, mitä jäsenvaltiot voisivat tehdä yhdessä erilaisista vastaanottomalleista ja kokemuksista huolimatta ja Euroopan instituutioiden kautta. Samalla hän voisi pohdiskella myöskin, minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia Euroopan kansalaisuuden kehittäminen voisi pitää sisällään ja minkälaisia institutionaalisia ratkaisuja todellisen eurooppalaisen politiikan toteuttaminen edellyttäisi.

Euroopan unionissa käynnistyy nyt institutionaalisten uudistusten prosessi. Ajan rientoa kuvaavaa on, että tämä tapahtuu ennen kuin edellisen uudistuksen tulokset, Amsterdamin sopimuksen muodossa, ovat astuneet voimaan. Näissä uudistuksissa on kolme tärkeätä teemaa: miten kansalaisen ja EU:n suhde tulisi järjestää, miten EU kykenee vastaanottamaan ja sopeuttamaan uudet jäsenmaat ja miten sen institutionaalinen järjestelmä tulisi rakentaa uudelleen. Hynysen teema on näiden kysymysten keskiössä.

Esko Antola